

Nina Malterud, rektor:

Tverrfaglighet som strategi for faglig utvikling

”Kunsthøgskolen skal kjennetegnes av faglig generøsitet og mangfold. Studentene skal gis mulighet til å gjøre seg nytte av institusjonens samlede faglige ressurser. Det skal oppmuntres til tverrfaglighet og utvikling av sammensatte kompetanser.”

(Fra KHiBs strategiplan 2004-2008, Utdanning og læringsmiljø)

Tverrfaglighet i Kunsthøgskolen i Bergens sammenheng kan defineres som organisert tilrettelegging for møter mellom ulike fagmiljøer og fagkulturer, eller – sagt på en annen måte – å tilrettelegge for samhandling med den hensikten å skape innsikt og kunnskap om hverandres fagfelt.

Tverrfaglighet som virkemiddel i institusjonsbygging

Da Kunsthøgskolen i Bergen ble etablert i 1996 var dette med utgangspunkt i tidligere Vestlandets Kunstakademi (ca 60 studenter) og Statens høgskole for kunsthåndverk og design (som igjen besto igjen av en rekke fagseksjoner, ca 200 studenter). Disse to institusjonene representerte svært forskjellige tradisjoner og kulturer. Som normalt innen norsk kunst- og designutdanning på den tiden, fungerte de små miljøene langt på vei som selvstyrte enheter. Mange var lite motiverte for endringer. Under trykket fra høgskolereformen hadde de to institusjonene selv funnet hverandre som fusjonspartnere, men de faglige miljøene var likevel ikke særlig ivrige etter hverandres selskap. Ulysten kan beskrives i et spenn mellom indifferent avstand og aktiv avstandstaken, begrunnet med faglige og emosjonelle argumenter godt blandet. De parallelle profesjonelle fagmiljøer utenfor fungerte i noen grad på samme måte. Effekten innenfor utdanning er særlig sterk fordi den utstyres studenter med framtidige rollemønstre. Studenter lærer seg raskt de standarder som utdanningen formidler.

Lukkede småmiljøer var et problem for konstruktiv institusjonsutvikling. Men der lokalt etablerte diskurser, språk og kvalitetskriterier ikke tåler møter med andre innfallsvinkler, blir lukkethet også til et faglig problem.

Den nye kunsthøgskolen hadde i realiteten bare et valg for en konstruktiv strategi: å begynne å arbeide for dialog i et større miljø, på måter som kunne bryte ned fordommer og utvikle nye partnerskap. Dialog er som kjent en kompleks sak, som blant annet forutsetter evne til å lytte, villighet til å være åpen, og gjensidig respekt. I parterapi kan man avtale regler for dette. Så enkelt er det ikke i en større institusjon.

I løpet av de første årene ble det eksperimentert med organisering av ulike typer møtesteder, store og små, mer og mindre vellykkede, og begreper som faglig forskjellighet og generøst mangfold ble bygget inn i sentrale målformuleringer. Økonomisk støtte til tverrfaglige prosjekter ble prioritert. Men først gjennom omleggingen av studiestruktur og studieplaner i forbindelse med Kvalitetsreformen i 2002, kunne man virkelig ta fatt i dette organisatorisk, og ideen om verdien av tverrfaglighet i miljøet ble gjennomarbeidet.

Ny studiestruktur med støtte for tverrfaglighet

Et sentralt prinsipp for reformen ved kunsthøgskolen var at studenten skulle kunne gjøre seg nytte av det totale tilbudet ved institusjonen og kunne bevege seg på tvers av avdelinger og fagområder i et fleksibelt og faglig forsvarlig system. Dette ble satt i system ved hjelp av individuell utdanningsplan og semestervise vurderinger.

”Kunsthøgskolens nye studiekontrakt med individuell utdanningsplan innebærer stor valgfrihet og klare forpliktelser for studentene. De er gjennom hele studiet ikke hele veien forpliktet overfor det studieløpet de er tatt opp på, men overfor egne faglige målsettinger formulert i sin utdanningsplan.”

(KHiBs årbok for studieåret 2003-04)

Mulighetene i dette systemet blir brukt. Som følge av valg i den individuelle utdanningsplanen har stadig flere av kunsthøgskolens kurs og prosjekter deltakere fra mer enn ett fagområde eller en avdeling.

Elementer av tverrfaglig tilnærming finnes fra studiestart til toppnivå, i kurs og prosjekter innenfor og på tvers av avdelingene, i struktureringen av de nye mastergradene innen design og kunst, opp til det nasjonale stipendprogrammet for kunstnerisk utviklingsarbeid, og i hvordan det legges opp til kommunikasjon og samhandling i fagstaben. Eksempler på organisert tverrfaglighet finnes blant annet i

- Fellesfaglige uker (to i høstsemesteret, en i vårsemesteret)
- Fellesfaglige dager ved semesterstart høst og vår
- Prinsipp om åpne verksteder
- Fellesprosjekter for alle førsteårsstudenter på Avd. for spesialisert kunst
- Mastergraden i kunst er felles for to avdelinger
- ”Fellesprosjektet” førsteåret på masterstudiet i design
- Studieprogrammet ”Skapende kuratorpraksis”

Tverrfaglighet som strategi for styrket faglighet

Argumentene mot å bruke verdifull tid på tverrfaglighet i studier hvor tiden oppleves som trang, har vært framført og tatt alvorlig. Det mest gjenkjennelige spørsmål, også utenfor våre fagfelt, er hvorvidt fagligheten – den profesjonelle kvalifiseringen – uthules. Dette er jo en kvalitet som høyere utdanning definitivt skal stå for. For eksempel: Vil ”eksterne” deltakere i et fagområdes kurs og prosjekter trekke ned nivået for de ”interne”? Vil ”eksterne” brukere på et verksted medføre urimelig tidsbruk til individuell grunnopplæring fra verksmester? Spørsmålene har også medført oppmerksomhet på hva som er den viktigste faglige identiteten. Blir man bokomslagdesigner eller designer? Blir man koldnålsgrafiker eller kunstner?

Begrepet ”faglighet” assosierer positivt til noe solid, stabilt, til å stole på. Volumet av den kvalifiserte fagligheten innen design og kunst har i våre dager eksplodert. Vi kan ikke basere oss på ett felles grunnlag verken for design eller for kunst. Fagligheten er ikke entydig. Det finnes et utall kombinasjoner av fagligheter som fletter seg inn i hverandre i dynamisk utvikling. Et tydelig utviklingstrekk gjennom de siste ti årene er at relevante fagmiljøer, inkludert både design, kunst og forskning, har styrket fokus på utviklingspotensialet i faglig samarbeid, flerstemmighet og møter mellom kompetanser.

Noen kan mene at tidsbruken innenfor eget fagområde vil være sammenfallende med hvilket faglig nivå studenten når opp til. Vår erfaring er at tverrfagligheten synes å styrke fagligheten, særlig på grunn av følgende kvaliteter:

- Mange prosjekter trenger tverrfaglig kompetanse for å kunne løses.
- Våre studenter trenger trening som individuelle bidragsytere i større fora, og trening i å kunne finne sin plass i faglig prosjektarbeid med forskjellige grader av fellesskap
- De fleste løsninger blir bedre med kritisk input fra flere hold. En fagperson bør kjenne tilgrensende spesialisters faglige innfallsvinkler og referanser. Det er langt bedre å ha hørt ekstern kritikk underveis og kunne ta den inn, enn at den kommer som et sjokk etterpå.
- For å vite hvem du selv er, må du vite hvem de andre er. En design- eller kunstkandidat med høyere utdanning i dag må ha utviklet mot og uttrykksevne til å stå for sitt overfor ulike motparter.
- Faglige premisser og formuleringer som baserer seg på interne standarder, blir utfordret i tverrfaglige sammenhenger. Fremførelse og språk må der presiseres så det fungerer ut over den innerste kretsen.

I dag kan vi si at situasjonsbeskrivelsen fra 1996 er historie, og at dagens KHiB på mange viktige områder fungerer som et vitalt felles miljø, selv om et stort hinder for videre samhandling er de spredte lokalene. Studenter og personale har fått nye faglige og personlige relasjoner og flere felles referanser, og får målt seg mot hverandre jevnlig. Tverrfaglig tilnærming har bidratt aktivt til å bygge institusjonen KHiB til en funksjonell enhet, og gir KHiB en profil som legges merke til utad. Men viktigere er det at det erfarer som en innfallsvinkel som styrker fagligheten. I dette er det viktig å huske at designer- og kunstnerrollen ikke er konstante størrelser, men roller i endring. Utdanningen må være lydhør for dette – og er også selv en viktig bidragsyter til endring.